

*Полудьонна Н.С.,
професор
Національної академії внутрішніх справ*

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ПРАВО» ТА «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Метою статті є висвітлення власного досвіду використання інтерактивних методів на заняттях з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» у підготовці фахівців за спеціальністю «Право» та «Правоохоронна діяльність». Задля цього були використані методи аналізу аналогових об'єктів, спостереження, порівняння, узагальнення, контент-аналіз. Автор підкреслює важливість інтерактивного навчання у сучасній вищій школі. Наводяться приклади авторських розробок. Перспективи подальших розвідок повинні спрямовуватися на збільшення таких розробок на науковій основі.

Ключові слова: інтерактивне навчання, інтерактивні методи навчання, спеціальні комунікативні конструкції, інтерактивна взаємодія, пізнавальну активність.

Постановка проблеми. Ефективність професійної діяльності правника залежить від чималої кількості факторів. Особливого значення набувають вміння пов'язані із спілкуванням, роботою в команді, управлінням людьми у складних професійних ситуаціях, застосування знань у адекватних ситуаціях тощо. Тобто такі, що не визначаються академічною оцінкою і здібностями до навчання, а залежать від розвитку особистісних якостей, які у навчальному процесі не оцінюються, але можуть формуватися за допомогою інтерактивних методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розробки та вдосконалення активних методів навчання завжди була і є актуальною в системі професійної освіти. На сучасному етапі розвитку дидактики накопичений достатньо великий арсенал технологій, форм і методів інтерактивного навчання. Як відзначав ще у 2005 році вітчизняний вчений Ю. Швалб [4], сьогодні у сфері освіти змінюється вся психолого-педагогічна проблематика, що починає концентруватися навколо питань розвитку і саморозвитку особистості студента.

Теоретичні та практичні питання, пов'язані із сутністю інтерактивних методів, їх класифікації, визначення та впровадження для підвищення ефективності процесу навчання висвітлені у працях таких вчених як Т. Алексич, Р. Балан, Н. Баліцька, К. Баханов, В. Биков, Л. Велитченко, О. Готов, В. Гузєєв, І. Дичківська, В. Дубінського, Т. Дуткевич, Л. Жумик, С. Кашлев, О. Комаров, О. Коротаєв, М. Кларін,

О. Когут, О. Кравчик, Ю. Машбиць, О. Марига, І. Маркова, Ю. Марчук, Г. Мітін, В. Мельник, Л. Пироженко, О. Пошетун, Н. Побірченко, Г. П'якова, С. Сисоєва, Є. Селевко, Н. Солодюк, М. Скрипник, Г. Сиротинко, Д. Чернілевський, Г. Шевченко, Л. Щербина, О. Ярошенко та інших.

Розробкою інтерактивного навчання займалися також В. Сухомлинський, А. Амонашвілі, Л. Виготський, П. Гальперін, В. Шаталов, В. Д'яченко. Питання розробки, впровадження і використання ігрових форм навчання у професійній підготовці висвітлені у працях Л. Дудко, І. Носаченко, Н. Шапілової та інших. Найбільш повно методика використання інтерактивних методів у професійному навчанні правників представлена у навчальному посібнику за редакцією Н. Фоменко [3].

Мета статті: висвітлення власного досвіду використання інтерактивних методів на заняттях з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» у підготовці фахівців за спеціальністю «Право» (081) та «Правоохоронна діяльність» (026).

Основні результати дослідження. Сучасні вимоги професійної діяльності фахівців за спеціальністю «Право» (081) та «Правоохоронна діяльність» (026) потребують оптимізації методики формування та розвитку вмінь та навичок. Саме з цієї метою інтерактивні методи навчання в освітньому процесі повинні стати провідними. Інтерактивні методи в Національній академії внутрішніх справ використовуються на різних етапах заняття з метою оволодіння

знаннями, їх закріплення й удосконалення. В освітньому процесі підготовки фахівців зазначеної категорії переважно використовують такі інтерактивні методи як: ситуаційні задачі, ділові та рольові ігри, метод круглого столу, дискусії, засідання суду із застосуванням відео- й аудіозаписів, фотодокументів, схем, службових документів та нормативних актів, листів, звітів, доповідних записок, інструкцій, рекомендацій тощо.

Актуальність запровадження інтерактивних методів навчання за спеціальністю «Право» (081) та «Правоохоронна діяльність» (026) визначається сучасними вимогами освітнього процесу, який моделюється таким чином, щоб у студента сформувався досвід самостійного вирішення пізнавальних проблем. Задля цього студент повинен бути зорієнтованим не на запам'ятовування інформації, і на самостійний її пошук задля формування професійних вмінь та навичок. Зрозуміло, що за таких вимог суттєво зростає й роль викладача. Оскільки основним його завданням є навчити студента швидко знаходити потрібну інформацію, виокремлювати основну з погляду поставленої проблеми, а також формувати вміння роботи в команді та брати відповідальність за прийняті рішення.

Впровадження нових методик навчання потребує додаткових зусиль та готовності усіх суб'єктів навчального процесу. Як показує власний досвід викладання на курсах підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, більшість викладачів-практиків надають перевагу традиційним методам навчання. Та й зрозуміло, що отримати позитивний результат від впровадження інтерактивних методів на перших заняттях неможливо, а тому більшість викладачів називають такі спроби дарма витраченим часом, коментуючи невдачі «браком часу на іграшки».

І все ж, методи інтерактивного навчання не часто практикуються задля формування професійних вмінь та навичок студентів. Незважаючи на активізацію наукових досліджень у цьому напрямку, проблемним питанням залишається розробка методики занять, сконструйованих на засадах інтерактивної взаємодії учасників навчального процесу.

Щодо загальних характеристик інтерактивних методів написано чимало, але хотілося б наголосити на деякі аспекти. Термін «інтерактивна педагогіка» порівняно новий (у

1975 році його ввів німецький дослідник Ганс Фріц). У своїх працях метою інтерактивного процесу автор вважав зміни та покращення моделі поведінки його учасників. Аналіз історії педагогічної практики вітчизняної школи 1920-х рр. дає нам підстави стверджувати, що застосовувані у той час лабораторно-бригадний, проектний методи, робота у парах змінного складу, виробничі й трудові екскурсії містили елементи інтерактивного навчання. У 70-ті рр. минулого століття важливий напрям досліджень загальних форм навчання був пов'язаний із навчально-пізнавальною діяльністю учнів в умовах колективної, групової, індивідуальної роботи в класі (А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Лернер та ін.) [5].

Серед науковців різких розходжень у розуміння сутності інтерактивних методів не має. Інтерактивність Ю. Машбиць [2] визначає як здатність забезпечити вербальний чи невербальний навчальний діалог між людиною і комп'ютером, у результаті якого здійснюється обмін навчальною інформацією та з'являється можливість моделювати різні професійні ситуації. На думку О. Пометун і Л. Пироженко інтерактивне навчання – "це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання у співпраці)..." [1, с. 9]. Дійсно, під час інтерактивного навчання відбувається постійна, активна взаємодія, де викладач і студент рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання (але викладач виступає у ролі організатора навчального процесу, режисера заняття). Основою такого навчання є принцип багатосторонньої комунікації.

Метою застосування інтерактивних методів є створення умов для отримання студентами колективного інтелектуального продукту й відповідного досвіду пізнавальної діяльності у процесі навчальної взаємодії.

Так, парна робота на заняттях з «Методології наукових досліджень» дозволяє студентам, з одного боку, проявити свою індивідуальність, лідерські якості, з іншого – навчитися слухати партнера, врахувати його думку, отримати нову інформацію й разом віднайти спільне рішення проблеми. Студентів можна об'єднувати у пари за їх бажанням або на власний розсуд, враховуючи ті чи інші педагогічні аспекти. Пари можуть змінюватися впродовж заняття, тобто перетворюватися в інші комбінації (трійки, ротаційні трійки, $2+2=4$), що створює умови для залучення всіх

студентів у роботу. Ефективною є парна робота і для здійснення взаємоконтролю й актуалізації набутих раніше знань та сформованих умінь. За умов такої організації всі взаємодіють з усіма і жодному студенту відсидіти не вдасться.

Термінологічний бій може проводитися на кожному занятті з метою актуалізації й перевірки отриманих студентами знань ключової термінології. Зазвичай навчальна група поділяється на команди: ті, хто будуть ставити запитання, ті, хто відповідатимуть на них, та експерти, що аналізуватимуть коректність запитань, повноту й правильність відповідей на них. Упродовж відведеного часу студенти змінюють свої ролі. Застосування такої технології активізує мисленнєво-мовленнєву діяльність студентів.

Оскільки фахівцю з права за посадовими обов'язками доводиться постійно здійснювати міжособистісну комунікацію з різними категоріями громадян, то розвивати ці здатності потрібно вже на курсантській та студентській лаві. Зрозуміло, що не всі студенти здатні точно й швидко спочатку сприйняти інформацію, а також її передати (пропускають деталі, а іноді взагалі не надають їм значення). Від сформованості цих умінь може залежати результат справи, а іноді й доля людини. Тому бездоганне володіння комунікаційними вміннями стає запорукою успіху професійної діяльності правника.

Основою кожного публічного виступу є діалектична тріада: теза, аргумент, спосіб доведення. Задля розвитку мисленнєвих процесів та комунікаційних навичок, автор статті, використовуючи ідею професора права з ЮАР Дейвіда Маккойд-Мейсона, розробила ПОПів-формулу. Але спочатку про ідею. Професор права Дейвід Маккойд-Мейсон розробив ПППН формулу як альтернативу тестам. Ідея втілення нового прийому полягала у тому, щоб у лаконічній формі учень надав аргументовану відповідь, де б висвітлювалася його власна думка, яка б спонукала до дискусії інших. ПППН формула дозволяє висловити як підтримку позиції виступаючого, так й не погодитися з ним. Тому її можна використовувати у дебатах обома командами. ПППН формула являє собою аббревіатуру з перших літер слів: позиція, пояснення, приклад, наслідок. В рамках шкільної програми метод використовувався на уроках літератури, історії, суспільствознавства та інших гуманітарних дисциплін.

Ми також уклали назву методу за першими літерами чотирьох обов'язкових слів, але дещо ускладнили процес. Так, перша літера **П** теж означала позицію, яку студенти висловлювали, використовуючи наступні словоформи: «Я вважаю, що...», «Я переконаний, що...», «На мій погляд...», «На мою думку...», «Я згодний з...», «Я не згодний з...». Далі студенти висловлювали саме у чому полягає їх власна позиція. Наступний елемент – літера **О** – студенти повинні обґрунтувати свою позицію, використовуючи знання, що адекватно відображені у їхній свідомості (теорії, положення, результат аналітико-порівняльних позицій наукових шкіл тощо). Задля висловлення студенти також використовують запропоновані словоформи, а саме: «Тому що...», «Оскільки...», «Варто взяти до уваги...», «Свою позицію можу підтвердити наступними прикладами...», «У якості аргументів на користь своєї позиції наведу декілька прикладів» тощо. Потім студенти підтверджують сказане прикладами (фактажним матеріалом, статистичними показниками, нормативними актами) – ще одна складова **П** (приклад). І, насамкінець, літера **В** означає «висновок». Формулюємо його за допомогою таких слів як: «Таким чином робимо висновок що...», «Отже...», «Підсумовуючи...», «Вище зазначене дає підстави для наступного висновку...». Виступ зазвичай триває 1-2 хвилини і може складатися з декількох пропозицій.

Маленька літера -і- потрібна для легкості звучання, розділяючи приголосні. А тире зі словом «формула» надає цілісності, так би мовити, «образу» самого методу. Під формулою у даному контексті ми розуміємо встановлену, незмінну форму викладу будь-якої інформації [6]. Метод дозволяє легко та швидко перевірити рівень знань теми, окремого питання, розуміння студентами вузлових положень, протиріч у позиціях, а також перевірити домашнє завдання тощо. Його можна використовувати у процесі повторення попереднього матеріалу, у процесі перевірки вірності розуміння студентом певних дій та інструкцій до їх виконання, а також для розвитку дискусії, для повторного аналізу, уточнень, систематизації, висновків з теми. За допомогою методу можна навчити самопрезентації, сформувати вміння лаконічно висловлюватися, добирати переконливі аргументи і яскраві приклади, конструктивно спіл-

куватися, по-новому усвідомлювати потрібну для вербальної дії інформацію та формувати власне ставлення до неї.

Студенти згодом розуміють, що просте читання рекомендованої літератури з навчальної дисципліни «Методологія наукової діяльності» не приведе до успіху, а потрібно аналізувати, порівнювати та узагальнювати інформацію. Результативним даний метод буде не лише в опануванні чисто теоретичних навчальних дисциплін, але й для практичних. Участь у дискусії за допомогою ПОПІВ-формули дозволяє кожному студенту розкрити внутрішній потенціал, надає можливість для самовираження, розвивати професійно значиму правосвідомість (особливо у працівників Національної поліції України).

Таким чином, одним з основних переваг інтерактивних методів навчання є наближення процесу навчання до реальної практичної діяльності майбутніх фахівців. Методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу, допомагають студентам навчитися вирішувати проблеми, правильно формулювати власну думку; аналізувати отриману інформацію; дискутувати, відстоювати власну точку зору; бути більш впевненими та незалежними. Така організація навчальної взаємодії не менш ефективна для формування вмінь та навичок.

Нажаль, цей дидактичний інструментарій досі залишається новим і слабо дослідженим у правовій педагогіці і недостатньо застосовується на практиці. І все ж, якщо б можна було поставити на ваги плюси і мінуси результати використання інтерактивного навчання, то однозначно переважили б плюси. Автор цієї роботи вже багато десятирок років застосовує різні методи інтерактивного навчання (створює й власні) та може стверджувати, що від такої взаємодії отримують задоволення не лише курсанти (студенти), а й сам викладач.

Висновок. На наш погляд, практичні заняття з навчальних дисциплін спеціальності «Право» та «Правоохоронна діяльність» взагалі не мисляться без використання інтерактивних методів. Саме на практичних заняттях є можливість закладати основи досвіду професійної діяльності, формувати передумови розвитку майбутнього фахівця, розвивати пізнавальну активність, комунікативні вміння, творче мислення, індивідуальні та професійно значимі якості фахівця. Тому інтерактивні методи є невід'ємною частиною процесу професійної підготовки зазначеної категорії фахівців. Дидактика з використання інтерактивних методів хвиє на відсутність методичних розробок щодо їх використання. Перспективи подальших розвідок повинні спрямовуватися на вирішення цієї проблеми на науковій основі.

Список використаних джерел:

1. Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод, посіб. / авт.-уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002. – 136 с.
2. Машбиць Ю. І. Психологічні механізми навчання: теоретико-методологічні аспекти / Ю. І. Машбиць // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні 1992-2002 : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків, 2002. – С. 469-481.
3. Правова педагогіка [Текст] : навч. посіб. / Н. Фоменко, М. Скрипник, О. Фатхутдінова ; [за наук. ред. Н. А. Фоменко] ; Київ. ун-т туризму, економіки і права. – Херсон : Олді-Плюс, 2015. – 326 с.
4. Швалб Ю. М. Задачний підхід к построению учебного тренинга в вузе / Ю. М. Швалб // Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності : науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Донецьк, 27-28 травня 2005 року. – Донецьк : ДЮІ, 2005.
5. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе [Текст] : учебное пособие для студентов вузов по педагогическим специальностям, магистратов, аспирантов и слушателей системы дополнительного профессионального образования / Д.В. Чернилевский. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dic.academic.ru/dic.nsf/dmitriev/5722/>

Полудённая Н.С.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УМЕНИЙ СПЕЦИАЛИСТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ПРАВО» И «ПРАВООХРАНИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ»

Целью статьи является ознакомление с опытом автора по использованию интерактивных методов на занятиях по учебной дисциплине "Методология научных исследований" в подготовке по специальности "Право" и "Правоохранительная деятельность". Ради этого были использованы методы анализа аналоговых объектов, наблюдение, сравнение, обобщение, контент-анализ. Автор подчеркивает важность интерактивного обучения в современной высшей школе. Приводятся примеры авторских разработок. Перспективы дальнейших разведок должны направляться на увеличение таких разработок на научной основе.

Ключевые слова: интерактивное обучение, интерактивные методы обучения, специальные коммуникативные конструкции, интерактивное взаимодействие, познавательная активность.

Poludynna N.

INTERACTIVE METHODS OF TEACHING AS A WAY OF FORMATION OF THE PROFESSIONAL SKILLS OF SPECIALTY SPECIALISTS "LAW" AND "LAW ENFORCEMENT ACTIVITY"

The purpose of the article is to get acquainted with the author's experience in using interactive methods in studies on "Methodology of Scientific Research" in training on the specialty "Law" and "Law Activities". For this, we used methods of analyzing analog objects, observation, comparison, generalization, content analysis. The author emphasizes the importance of interactive learning in modern higher education. Examples of author's developments are given. Modern requirements of professional activity of specialists in the specialty "Law" and "Law protective activities" require the optimization of the methodology for the formation and development of skills. For this purpose, interactive teaching methods should become leading. The goal of using interactive methods is to create conditions for students to obtain a collective intellectual product and corresponding experience of cognitive activity in the process of learning interaction. So, the work of students in pairs, on the one hand, allows to show their individuality, leadership qualities, on the other - learn to listen to a partner, take into account his opinion, get new information and find a common solution together. Couples can change throughout the lesson, that is, turn into other combinations (triples, rotary triples, $2 + 2 = 4$), which creates the conditions for attracting all students to work. Terminological battle can be conducted at each lesson in order to actualization and verify the knowledge of key terminology received by students. With the aim of developing thought processes and communication skills, the author of the article, using the idea of Professor Dave McCoyd-Mason, developed her own method. Using the method, you can do self-presentation, form an ability to speak laconically, choose convincing arguments and vivid examples, communicate constructively, re-understand information necessary for verbal action and form your own attitude towards it. Prospects for further research should be directed at increasing such developments on a scientific basis.

Key words: interactive training, interactive teaching methods, special communication constructs, interactive interaction, cognitive activity.